АЗІЯ 26.11.2026 | Крістіна Маарґ

Старіння підштовхує до наступу

Китай старіє, Європа сподівається на полегшення. Це небезпечна помилка – демографічна криза лише посилює економічну конкуренцію.

Всі говорять про «демографічну кризу» в Китаї. Медіа розповідають про величезні проблеми, з якими стикається Пекін через стрімке старіння населення: зростання соціальних витрат, спад економічної активності й споживання. Прихильники теорії Peak China стверджують, що Китай, всупереч початковим прогнозам, можливо, ніколи не стане найпотужнішою економікою замість США. Водночас існує думка, що Європа краще підготовлена до демографічних змін. На перший погляд – гарний привід для зловтіхи.

Але сподіватися через це на послаблення конкуренції з боку Китаю не слід. Скоріше буде навпаки: старіння населення збільшує тиск на китайський уряд, змушуючи його проводити структурну перебудову економіки й далі просувати свою агресивну промислову політику. Це матиме прямі наслідки для європейської промисловості. Тобто демографічні проблеми Китаю можуть стати економічними проблемами Європи.

Економічна модель Пекіна вже багато десятиліть базується на керованих державою інвестиціях в будівельну галузь і виробництві на експорт, це двіосновні рушійні сили китайської економіки. Китай поступово розбудовує систему соціального забезпечення, але вона захищає лише частково, і то переважно міський середній клас. Оскільки багато сімей досі змушені заощаджувати на освіту, нерухомість, охорону здоров'я і догляд за літніми людьми, внутрішнє споживання в Китаї становить «всього» 38 відсотків ВВП (порівняно з середньосвітовим показником 60 відсотків).

Пекін уже давно намагається реформувати соціальну систему й переорієнтувати економіку на споживання, але поки йому це не вдається через наслідки тієї моделі, що базується на інвестиціях. Дві рушійні силикитайської економіки створюють величезні надлишкові виробничі потужності. Однак зниження глобального попиту через

фінансову кризу, а також торговельні конфлікти, що тривають з 2015 року, ускладнили експорт. Додатково погіршують економічну ситуацію криза на ринку нерухомості та високий рівень безробіття серед молоді.

В той час як в Німеччині народжуваність становить 1,4 дитини на жінку, в Китаї вона впала до 1,0.

Демографічні зміни ще більше обмежують можливості Пекіна. Китай старіє значно швидше, ніж Європа, і при цьому має порівняно низький рівень доходів. В той час як в Німеччині, одній з найстаріших країн Європи, народжуваність становить 1,4 дитини на жінку, в Китаї вона впала до 1,0. Навіть перехід до «політики двох дітей», а згодом і трьох, не зупинив падіння. Крім того, Китай не робить ставку на імміграцію з-за кордону. Наслідки для ринку праці значні: якщо раніше на одного пенсіонера припадало п'ять осіб працездатного віку, то, за прогнозами, через 25 років буде всього 1,6.

Старіння населення вже зараз створює величезний тиск на пенсійну й медичну системи Китаю. Вже в 2035 році кошти основної пенсійної системи для працівників можуть вичерпатися. Щоправда, в 2024-му уряд вперше за десятиліття підвищив пенсійний вік: для жінок з 50 до 55-58 років, а для чоловіків – з 60 до 63 років. Але для того, щоб ці реформи дали свої плоди, треба багато часу. І навіть тоді вони зможуть тільки полегшити фінансовий тягар, а не усунути. До цього додається висока захворюваність: близько 91 відсотка смертей в Китаї пов'язані з хронічними захворюваннями (в світі – 74 відсотки). Це призводить до величезних приватних і державних витрат на охорону здоров'я. Отже, Пекін уже зараз змушений перенаправляти більше ресурсів в соціальну систему – саме тих, що потрібні для стимулювання економіки.

Крім того, старіння населення ще більше гальмує й без того слабке внутрішнє споживання. На думку вчених, саме демографічні зміни спричиняють близько 50 відсотків схильності китайських сімей до заощаджень. Китаю загрожує «довгострокова стагнація» – тривалий період економічного застою з низьким рівнем споживання й високим рівнем заощаджень, що гальмує інвестиції. Тобто ситуація, подібна до японської. Часу у Пекіна обмаль. А поки демографічне навантаження не стало критичним, уряд має тримати промислові рушії на повній потужності. Іншими словами, демографічна криза не змушує Пекін відступати, а, навпаки, надає його промисловій політиці додаткового імпульсу.

Щоб уникнути тривалої стагнації, Пекін робить ставку на масштабне технологічне оновлення. В майбутньому, на тлі браку працездатного населення, підтримувати виробництво мають промислові роботи. Також робототехніка й цифрові технології мають зробити ефективнішими й менш залежними від персоналу догляд за літніми людьми та медичне обслуговування. Крім того, з 2016 року Пекін цілеспрямовано підтримує так звану *Silver Economy* – ринок товарів і послуг для старших людей. За прогнозами, до 2035 року його обсяг має зрости до приблизно 30 трильйонів юанів (близько 3,9 трильйона євро) і відкрити нові можливості для споживання.

Але ці заходи вирішують проблему лише частково. Хоча *Silver Economy* зростає, існує ризик, що скористатися її пропозиціями зможуть насамперед представники верхнього середнього й вищого класів. Тому старіння населення може ще більше посилити соціальну нерівність і напругу. Крім того, автоматизація виробництва не вирішує проблему надлишкових виробничих потужностей. Тому китайські підприємства змушені й надалі реалізовувати свою продукцію на світовому ринку, за потреби навіть за демпінговими цінами.

Саме тоді демографічна криза Китаю стає проблемою для Європи. Спроба Пекіна стабілізувати власну економіку, посиливши орієнтацію на експорт, загрожує ще більшим загостренням «китайського шоку 2.0». Експерти з торгівлі вже давно спостерігають зростання обсягу дешевих експортних товарів з Китаю, і не лише в сфері низьких технологій, а й дедалі частіше в високотехнологічних галузях, таких як автомобільна промисловість, відновлювані джерела енергії та промислова робототехніка.

Для європейської промисловості це подвійне навантаження. Низькі ціни на китайські товари не тільки зменшують прибутки європейських підприємств і посилюють конкуренцію, а й ускладнюють інвестиції в цифрові й зелені технології, які в довгостроковій перспективі могли б підвищити конкурентоспроможність Європи. Пекін же, ймовірно, буде й надалі реалізовувати свою промислову політику, щоб запобігти економічній стагнації та зберегти політичну легітимність. Отже, старіння населення Китаю, його промислова політика і дедалі сильніший конкурентний тиск на Європу тісно пов’язані між собою.

Європа має відреагувати на ці зміни гнучкою стратегією. Захисних мит і обмежень на імпорт недостатньо, оскільки європейські й китайські ланцюги постачання тісно взаємопов’язані. Загальні імпортні бар’єри підвищують вартість сировини для європейської

промисловості. Крім того, вони не зупиняють китайський експорт у важливі країни Південно-Східної Азії та Африки, звідки європейські підприємства дедалі більше витісняють. До того ж американські мита на китайські товари мали скоріше контрпродуктивні наслідки для США: Пекін відповів контрзаходами й ускладнив доступ до рідкісноземельних елементів.

Європі слід не просто відбиватися від навали китайського експорту, а цілеспрямовано використовувати скрутне становище Пекіна

Зниження ризиків – важливий крок, але не панацея. Такі стратегії, як «Китай+1», необхідні для зменшення залежності в довгостроковій перспективі. Але їхня реалізація займає роки й має обмеження: внутрішній ринок Китаю занадто великий, а його роль в глобальних ланцюгах створення вартості занадто вагома, щоб Європа могла повністю відійти від них. Крім того, стратегія «Китай+1» часто лише додає до ланцюгів постачання додаткові проміжні етапи, не вирішуючи при цьому проблему жорсткої конкуренції.

Тому торгова й промислова політика Європи має бути гнучкішою, більш орієнтованою на конкретні галузі та насамперед проактивнішою. Європі слід не просто відбиватися від навали китайського експорту, а цілеспрямовано використовувати скрутне становище Пекіна. Це можна робити в три способи.

Перший: оскільки Пекін потребує європейського ринку як віддушини для своїх надлишкових виробничих потужностей, Європа має висувати жорсткіші умови доступу, такі як передача технологій та інтелектуальної власності або інвестиції в місцеві дослідження й розробки. Це стосується насамперед тих галузей, в яких Китай зараз є технологічним лідером, наприклад, виробництва акумуляторів або зелених технологій. Так можна було б зменшити інвестиційний тиск на європейські підприємства й сприяти власному технологічному розвитку.

Другий: старіння населення Китаю збільшує попит на високоякісне медичне й доглядове обладнання, а також на фармацевтичну продукцію. Це можливості для співпраці. Європейські компанії могли б зосередитися на цьому напрямій скористатися прагненням Пекіна стимулювати споживання в секторі догляду.

Третій: Європа має прискорити власні інвестиції в ключові технології, такі як робототехніка, штучний інтелект і автоматизація, а

також швидше впроваджувати рекомендації звіту Драґі, щоб стати більш незалежною в сфері високих технологій.

Отже, демографічне старіння Китаю – не привід для розслаблення. Навпаки,воно посилює і без того інтенсивну економічну конкуренцію. Пекін рухається вперед саме через старіння, а не всупереч йому, за допомогою субсидованої державою експортної кампанії, що суттєво посилює тиск на ключові галузі Європи. Тому Європі слід вважати демографічні зміни в Китаї тим, чим вони і є: геоекономічною проблемою, що вимагає гідної і стратегічно продуманої відповіді.

Переклад з німецької Дар'ї Прусенко

Крістіна Мааґс

Д-р Крістіна Мааґс (Christina Maags) – старша викладачка Шеффілдського університету. Раніше вона викладала в Лондонському університеті SOAS, а також тимчасово виконувала обов'язки професорки політичних наук зі спеціалізацією «Регіональні дослідження: Китай/Східна Азія» у Франкфуртському університеті ім.Гете.